

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כא, תש"ל

מלשונו של ר' שלמה אבן גבירול*

ד. דפק = נול, זרם, שטף

בשיר הטבע היפה „ברק אשר עינו“ לרבי שלמה אבן גבירול, בתים 1—4, נאמר:

בָּרַק אֲשֶׁר עֵינוּ כְּעֵין בְּרָקָת   שְׁלַחָה לְגַת הַהַדְס מִיַּנְקָת
וּפְקָד עֲרוּגַת הַבְּשָׁמִים, וְאָסֵר   הָעֵב לְבַלְתִּי תַהִיָּה נִתְקָת!
בָּרַק, בָּרַק אֶל הַהַדְס, כִּי שְׁחַחָה   וַתַּעֲמַד מִגְּדִדָה דּוּפְקָת
עַב לַעֲבֹר לֹא אֹתָהּ, עַד רוּתָה   נָפֵשׁ עֲרוּגָה הִתְהַ שׁוֹקְקָת.

ביאליק ורבניצקי, שפרסמו לראשונה את השיר בשלמותו במהדורתם, ספר ה, עמוד 23, מבארים ב„הערות וביאורים“ שם, עמוד 25: „ברוק והבא את הגשם אל ההדס, אל הערוגה, כי שחחה מיובש ועומדת בתפילה לנגדך דופקת ברוח, כלומר סופקת כף ומאיצה בתפילה, כדרך הצמחים בערוגה הנכפפים ומתחבטים ברוח המכה בם לפני הגשם. כן נראה לנו לפרש כאן את המלה דופקת, שיש בה שתי הוראות: האצה וזירוז, מל' 'ודפקום יום אחד' (ברא' לג, יג), וגם דפיקה בתפילה על שער הרחמים... שחחה — כן הגהנו ת' שלחה שבשתי הנוסחאות“.

בפעם השנייה נדפס השיר בשלמותו על ידי שירמן בספרו „השירה העברית בספרד ובפרובאנס“ כרך א, עמודים 218—219. לפני שירמן היה גם כתבי־יד שוקן 37, כמצוין

* ראה „לשונו לעם“ קצ"ג, מרחשון תשכ"ט.

בכרך ב עמוד 753. גם שירמן גורס בבית 3 שחחה במקום שלחה, אך אין לדעת, אם מצא כן בכתב-יד שוקן או שקיבל את תיקונם של ביאליק ורבניצקי. בפירושו לבית 3 כותב שירמן: "ההדס — כאן לשון נקבה (אולי בהוראת: גינת ההדס); שחחה — מתוך געגועים לגשם; דופקת — כנראה ר"ל: מתחבטת, רועדת".

באמת אין צורך לשנות שלחה ל"שחחה", ולא לנקב את המלה הדס. צריך רק לנקד מלת שלחה בקבוץ השי"ן ובדגשות הלמ"ד, כלומר: שִׁלְחָה, ולהניח שאין דופקת כאן לשון נקישת, אלא לשון נִזְיִלָה, זרימה ושיפה, כהוראת השרש דפק בערבית. על מציאות הוראה זו אצל הקליר ובשירי ספרד ואיטליה כבר העירו שאול יוסף (גבעת שאול, 380—387), נתמיה אלוני (לשוננו טו, 166—167) ואהרן מירסקי (סיני כ, רפב—רפג). מירסקי הביא מפי שירמן גם בית אחד מן השיר "רעי נסעו" (שהיה אז עדיין בכתב יד לגבירול:

יִשְׁאֲלוּנִי: עַל מַה תִּבְכֶּה   עַד עֵינַיךָ דָּם דָּפְקוּ.

כלומר: שואלים אותי ואומרים: על שום מה אתה מרבה לבכות עד שעניך נוטפות דמעות של דם. השיר נתפרסם בינתיים על ידי ברנשטיין (הדאר כג, תש"ט, 538), וכונס גם ב"קובץ שירי הול לרבי שלמה אבן גבירול", עמודים 35—36, לאלוני וירדן. הבית הנזכר הוא שם בית 12. אולם גם בית 37 באותו שיר מכיל שימוש דומה:

כָּלוּ עֵטִי (צ"ל: עֵינַי) וּבָעַת כְּתָבִי   כְּרִסִּי טַל דָּם דָּפְקוּ.

מעתה יתפרשו בתי השיר "ברק אשר עינו" המובאים

למעלה ברוח, כדלקמן: בבתים 1—2 מבקש המשורר מן הברק שני דברים: (1) לשלוח את העב שתשקה את הגנה כמינקת המשקה את ילדה מחלבה. (2) לקשור את העב מעל לגינה, לבל תמוש ממנה. בבתים 3—4 מגלה המשורר, ששתי משאלותיו נתקיימו: (1) העב שולחה ועמדה מעל לגינה. (2) היא לא זזה מן הגינה, עד שריוותה אותה במימית. מלת שלחה מקבילה למלת שלחה שבבית 1. הפעלים שלחה, ותעמד, דופקת, המובעים בלשון נקבה, אינם נמשכים אל הדס אלא אל עב, המשמשת במקרא גם בלשון נקבה, בכתוב: הנה עב קטנה ככף איש עולה מים (מ"א יח, מד).

ר אובן סיוון

מחיי המלים

פא. הדאיג

ב'הצבי' מכ' בטבת אתתל"א לחורבן (תר"ס) נאמר במדור 'בת קול מהעתונים':

אדרבה, מה שהדאיגני כל הימים ולא הניחני לישן אפילו בלילות, הוא — כי למן העת שנשמע בין בני עמנו החיים בגלות הדבר החדש של למוד עברית בעברית ועד הימים האחרונים, לא פגשתי בעתונינו מערער ומתנגד לזה.

ובהערה למלת 'שהדאיגני':

מפני שאני רב-הפשע בענין הלשון חשוד בעיני הקוראים, וכל מלה לא מצויה בפי הסופרים המטהרים אם תמצא